

10 20 30 40 50

4

ДІД БУЗИНОЮ

ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ

Рік ІУ

1949

число 4

М. Дмитренко.

П І Д Б У З И Н О Ю

Сонце гарячою передвечірньою багрою залляло далекую тендітну зелень хвилястих горбіч на овиді, просочувалось як крізь решета, крізь густий і високий смерековий ліс, купало ціпкі ядерні смерічки на зрубі, вщерть налиті буйними трапезними соками, що бурливо проливалися в їхніх сильних гілках і осідали яскравими жовтозеленими китицями на кінцях цих гілок.

Між дустим віттям смеречини недалеко входу до криївки - рух.

Три молоді чоловіки і один старший, всі озброєні, зайняті туалетом, яку „на світі“ проводиться звичайно ранком, а тут у лісі власне в цей час. На землі порозкидані різні щітки, коробки, на гілці висить зеркало. Пахне пастою до чобіт і одеколонем. Один із чоловіків бриється, інший чистить зброю, ще інший чоботи, один високий, кремезний, з мокрим прилизаним чубом, до половини роздянений, завзято полоще зуби.

- Кегі здається, що наш Тарас ще ніколи так довго не чистив зубів, - весело підморгуєчи в бік зрешого Тараса, жартує повстанець з-над чищеної зброї.

Ця заввага викликує цілу серію нових жартів з боку тих присутніх /не виключаючи і старшого почайного чоловіка, що, певно, є їхнім провідником/, - це під адресою цього ж Тараса. Ні для кого не тайна, що Тарас нині сам один має зустріч з Гануською, дівчиною, яку намічено для полагоджування різних закупів, розвідки і т.п. для їхньої підпільної групи. Ні для кого теж не тайна, що Гануська сподобалась Тарасові. Гарно вони виглядають поруч себе. Тарас високий кременний, з кучерявим темним чубом над мрійливими синіми очима, з повільними, але певними своєї сили і зручності руками, і Гога невелика Гануська, з чорними, як саджа, теплими очима, з личком, як свіжозірнана малина, що пацьо і безрадно паленіє під кожним повстанським поглядом. Всі друзі мовчки сприяють цій парі. Тим більш тепер у цей передвечірній час, коли партизани будять-ся до нового бурхливого життя, забороненого їм удень, це не хоронить Тараса від жартів, часто різких і зачіпливих, що мовінно сиплять-ся на нього. Тарас тільки добродушно посміна-ється і відгризвається, як може, різночасно на трохи не зменшуючи заходів щодо якнайбіль-шої елегантності. В душі у нього ясно і весе-ло. Він чує, що груди його молоді й широка, та все там тісно в ній почування, що там на-родилася.

Годинник нині йде так поволі. Нетерпеливий зір Тараса охоплює всі нюанси змін на передвечірньому. На заході ніжними тонами і відті-нями це блукає спомин про сонце; із сходу ла-гідною повільно вже розпливається глибока ве-чірня синява. Ось на верху однієї смерічки, як січка в реках напівзабутих, запалилася мінле-ва, зальотна, як дівчина, зоря.

Друзі розходяться. Гадьорий стукіт закабу-ків. Висока Тарасова постать ще раз виструн-чилася перед Провідником. Тарас іде в свою до-рогу.

Край дію недалеко. Могутня Тарасова постать серед нагих ще, горбковатих ніль малується на горизонті, як постать казкового силача - Атласа. Тарас іде тихо, з готовою кожною хвилиною до стрілу десятизарядкою.

Йому пригадується той день, коли, попавши в густі облави, по двох тихнях годиння, блукань і влиднів від несподівано повернувся „додому“. Всі друзі мали його за вмерлого. Тарас увійшов в хату Гануськи, де його друзі разом з Провідником вечеряли. На порозі він стрінув першу Гануську. Цей блиск чудовий, що тоді засвітився в її очах, і ці сльози та руки, що задрикали в його долоні - він забути не може. Він вперше зрозумів тоді, що на світі, крім твердого, хоч зношеного ідеалу чоловічого партизанського буття, крім воєцького залициння, є ще такі очі і таке глибоке море якоїсь чинності рясної ніжності, дебреги і віддання, у якому потонув він тоді. Крім їх воєцьких темних і твердих великих, призначених до боротьби і праці долонь, є ще малі, м'які, хоч працюючі, руки, що дрижать у його долоні.

Він іде і мріє про ці долоні.

Він так дуже хотів би, щоб вона погладдила його голову і пригорнула її сильно і м'яко.

“ “ “

У воротах просторого, покритого муравом подвір'я стоїть дівчина. Вона виглядає корів, які якраз почали розходитися сільськими вулицями, вертаючись із паші. Корови йдуть повагом, ситі, напашені, ревняють запах молока і сілля. У повітрі чути димки вогнищ, що запалюються у сільських хатах під вечір. Десь кричать двері, чути дитячий плач і на високому тоні материну лайку. Хоч піз села у звалищах і руїні /три роки німців і близько вже три - бальшевики/, все ж таки нині, коли хвилево не

видно „визволителів“, життя пливе по-своєму.
Мусить плисти!

Коли, вранці, Діса і Калина звільна пере-
ступили ворота, лице дівчини - Гануськи зами-
ла хвиля рум'янцю і серце затовклося. Ця хви-
лина в уяві Гануськи виразно приближувала очі-
куваний вечір.

„Казав прийти під бузину“, - безперервно
товкмачиться у неї в голові, хоч цього і так
неможливо забути.

Гануська бере великий скопець. Іде до
стайні. Коли виходить, бачить, що над Опись-
ковою клуною заблїсела перша зоря. На потем-
нілому небі виразно заграла заграва. Це з су-
сіднього села, де нині був вивіз родин на Си-
бір. Гануська дивиться на небо, - це час; на
заході це ясно.

Тихесеньке рипнули двері. Гануська знов
вийшла. Її білу сорочку щільно затулає чорна
хустка. Іде тихо, обережно. Її постать на
зміну то потонає в густих сутінках, то вири-
нає обнята іскравим загравом пожежі, що то
вспалахує, то вщухає. Притуплена до грубої рез-
цвільної яблуньки Гануська наделухує... На при-
сілку в'їдливо брешуть собаки. „Значить, - там
більшевики“, - досвідчено міркує дівчина. 300
приїхало до району з поами, 85 заквартирувало
в лієничівці, 15 бачено на лісній „лінії“, ке-
ле 30 пішло ввечора на засідку „за ріку“, -
порядкує у своїй голові Гануська відомості,
які треба передати повстанцям. Та під час цих
міркувань в її грудях розливається любий, по-
вний очікування неспокій. Чи ж можливе те, що
вони будуть разом самі, совсім самі? Та ж це
для неї, для Гануськи, забагато, вона зіп'я-
не із частя, і рівночасно їй страшно. Пере-
разливо страшно, аж ноги гнутьсЯ під нею з
цього страху... А, може, його не буде, може,
що трапилось, може, що трапиться у цій хви-
лині.

Гануська виривається вперед. Вона знає, що не охоронить його перед його долею. Але вона хоче бути з ним, вона мусить вирвати у долі це щастя, вона хоче сказати йому, що вона його. Хочє зв'язати з його долею свою долю, хоч би це мало бути нині перший і останній раз. Хай він знає.

Гануська з нересудливим лямком поспішає, щоб вспіти, щоб це щось не перекодило їм тепер, у цих останніх перед зустрічю хвиликах.

Садок батьків Гануськи - довгий. Потім кризь діру в плоті треба пройти Описьків, ще довгий. Потім, де цей садок ктином вдирається в поле, недалеко вже куди всієї білої відквітти бузини.

Гануська вже в полях. Вся відвага її кудись поділась. Що вона скаже йому?

В бузині задивається соловей. В грудях робиться якесь дивно. Гануська розгортає керчі. Деся знову святоіванським хрестом блиснує кризь затулені пальці вогник папіроси. З землі піднеслась висока кремезна постать. Видно було вона недбалим рухом відкинула папіросу, що полетіла вогняним луком в траву.

- Це ти?

- Це ти?

Мовчанка.

Тараса злостить, що його серце б'є, як „Іо-васьський молот“, „зовсім розконспірує...“

Ганусьці соромно за її серце, що тріпоче так голосно, ніби хто замкнув живого голуба в її грудях.

„Що він подумас собі про мене?“

Гануська найкраще втекла б, якби могла.

Тарас бачить перед собою невелике дрижаче дівча. „Це вона - любов моя прийшла“, - приходить йому на думку.

Із темряви, до Гануськи простигається ведика долопа.

- Ми ще не звіталися, Ганусько.

Гануська чує, що її рука зовсім, зовсім сховалася у велику Тарасову долоню. Та цим долоня не задовольняється. Вона притягає сильним володарним рухом усю Гануську.

„Я знала, що так буде“, — вспіла це подумати Гануська.

Соловей і бузина вислухали всіх присяг. Вони теж єдині знали про всі конспіративні завдання, які доручивав Тарас Ганусьці.

“ “ “

Давно відцвіла бузина і соловей давно вбрався з неї. Кругом жита зеленіли, спіли і вже переспіли. Гануська і Тарас далі любився. І боролися далі; кожне на своїйому місці.

Не завжди Гануська могла виходити під бузину. Нквд скаженими собаками нишпорило по селу. Ні день, ні ніч не були безпечні. І вдень, і вночі можна було бути зломленим, збитим, тортурованим, замордованим. Село принижкло, скривавлене, пригноблене, але палаюче ненавистю та навчене досвідом цієї страшної боротьби.

Гануська за цих пару місяців стала цораз більш довіреною співробітницею і розвідницею повстанчої групи; вона докладно знала всі потреби і бажання своїх друзів-повстанців. Тарас за цих пару місяців став ще більш загартованим повстанцем, шефом охорони і найкращим бойовником свого Провідника. Гануська втратила батьків, яких взяли на Сибір. Вона сама тільки чудом кілька разів unikнула арештування нквд. Тарас не раз за цей час безпосередньо знайомився зі смертю, та завжди виходив ціло, дякуючи своєму автоматові та повстанському щастю.

Нерозконспіроване дотепер бузина далі залишилася їхнім головним зв'язковим пунктом.

Під бузиною кожночасно, коли тільки Тарас був близько Гануциного села, він знаходив ва-

реники, газети, тютюн, чисту сорочку, штафету з розвідкою і з дробнесенькими рядочками, повними кохання, а далі батареї до ліхтаря, пасту до зубів, всілякі журнали і це повно-гоз-но речей, яких потрібно повстанцеві й які за-готовляють йому тисячі подібних дівчат по всій Україні.

Часто під бузиною вже ждала, або до неї під-бігала Гануська. Радісна, як пташка, ніжна, залюблена. Вона топила Тараса у тисячі поці-лунків, залишала йому всілякі ласощі і зника-ла, чуйна, бистра і полеглива, як птиця.

Нині, вибираючись у дальшу дорогу, Тарас знову вступає під бузину. Він уже давно не ба-чив Гануськи. Перед довгою і небезпечною до-рогою йому зокрема хочеться попрацювати із нею. Тарасові руки пильно стискають його автомат, ноги пильно ловлять всі нерівності ґрунту, а слух насторожений, та всі ці обережності вже давно стали привычкою і не перешкоджають рі-внотчасно думати про дівчину.

За весь цей час Гануська стала Тарасові дораз ближчою, ріднішою, якоюсь прямо необхід-ною. Була в ній ніжність сестри і матері та відданість жінки. У цьому короткому часі, у цій безустанній безжалісній боротьбі, де кож-ної хвилини дня і ночі життя висіло на воло-сочку, у твердому партизанському бутті, що не допускало жодних ніжностей, - Тарас і Ганусь-ка творили невидну нероздільну клітину і в свідомості взаємного почування черпали беско-нечно багато сил і такого щастя, яке, як вони казали, і смерть робило легким.

Чи прийде нині Гануська?

Тарас бистро перескочив річ і вже виразно бачить, як удолі борваніють бузинові куці. Він зближається до них з ростучою нетерпели-вістю. Підходячи ще зовсім близько, він чує ви-разний шелест з краю Ониськового саду. Тарас з бурливою радістю, не затримуючись над бузи-

ном, кидається у цьому напрямі.

Дійсно Гануська. Вона простягла до нього руки і рівночасно з докором звертає увагу:

— Чого ти курив у бузині так, що я здалеку бачила вогонь з папіроси?

Тарас подивився здивовано:

— Я ж не курив, я взагалі не був ще в бузині.

Та далі не могли вони вже нічого сказати.

З віддалі кількох кроків посипались на них густі постріли. Зробилось ясне від ракет. Рівночасно із два десятка енкаведистів обкочили їх тінним колом. Та вже заграла Тарасова десятизарядка. Вона примусила більшовиків відступити і залягти. Тарас і Гануська пліч-о-пліч лежали на землі під дощем пострілів, ривившись боротись до останку. Гануська, яка від часу намагання яквд арештувати її, завжди носила при собі пістоль, холоднокровно відстрілювалась, як старий воляк. Тарас кілька разів споглянув з подивом на неї.

— Ганусько, будемо прориватись... Ти біжи за мною, — шепнув він їй.

Рівночасно викинув гранату в напрямі ворожого перстена та екочив у щільну, що постала, потягачи за собою Гануську, яка в гамі боротьби не чула його попередніх слів.

Почалось несамовите поливання. Серед безконечних голих хвилястих піль всі ці дрібні фігурки — дві шалкотні, гарні — струнка, кремезна чоловіча і біла, ~~жінча~~ дрібна жіноча — і тічили диких, мерзенних, — що виконували наглі рухи й ялось, ніби непотрібно востуанлись, могли виглядати комусь, як ляльки несамовитого лялькового театру на искрано освітленій прожекторами просторій естраді.

Тарасові приходитьсь мораз частіше тягнути Гануську, яка не може наспівати за його довгими еконами. Часто погоня настагає зовсім близько. Тоді Тарас відвертається і пукає довгу серію із свого автомата.

Справа виглядає безнадійно. Більшовики зра-

бу вояли відгородити відворот у сади, і тепер приходиться тікати чистим полем. Большевики раз-у-раз вистрілюють ракети, і в лоні, як у день. У розгоні Тарас і Гануська нагло западаються, як під землю. І з білого світла тут зовсім темно, тільки вгорі біліє від ракет небо. Утікачі орієнтуються, що вони злетіли у досить глибокий яр, що там пробігає. Вони біжать задовж цього яру, що незавером плитнає і плитнає та губиться у полі. Рентками сил утікачі вириваються з яру і припадають до зораної землі. Чути, яку над яром востується погоня. І з неба раз-у-раз злізять ракети і лінуть довгими яскравими язиками землю кругом.

Тарас і Гануська прилипи до ґрунту. Їх тіла відрухою шукали хоч би найменшого зглиблення і поспішно втискались у нього. Діти землі немов хотіли втиснутись у праматірне лоні. Було чути галасливе рвучке биття сердець і з трудом гамований випучий віддих.

Погоня докладно перелукує яр; большевикам чомусь здається, що утікачі туди заховалися. Зdezорієнтовані енкаведисти вилазять з яру і групами нишпорять кругом. Одна з груп зближається до припадих до землі Гануськи і Тараса. Тарас увесь час тримає руку на спусці десятизарядки. Віддаль між ними і большевиками робиться крайньо небезпечно. Рука Тараса на спуску нетерпеливо дрижить. Коли він уже хоче спустити замок, на його пальці падає рука Гануськи і сильно стримує їх. Хвилина найбільшого мовчазливого напруження... Большевики пройшли мимо.

Тарас і Гануська далі не можуть ворухнутися. Щохвилини їх заливає милоше світло ракет, моторовно якось обнажучи, видаючи на загибель. Та тепер вони вже знають, що вони врятовані. Їх руки мимоволі простягаються до себе, ці руки вітають життя, що вертається.

Коли, врешті, обидвоє підносяться і стають поруч себе, почувають себе близькими і рідни-

ми, як ніколи дотепер. Ця з гідністю пережи-
та небезпека стає між ними твердим вітчанням.
Нопрадалися.

" " "

За місяців два вертається Тарас лісним
зрубом і радісно підовиєтує. Весело вертатись
з дороги. Він щойно розпрацався зо своїми те-
варинами, що йшли разом з ним, і цих пару кі-
лометрів пройде сам.

Є повня і ввесь зруб залитий холодним ме-
рехтливим сльвом. Місяць - ворог повстанця.
Та скрізь так тихо. Десь далеко припали до
землі, пристрасно ділурчи її, орібні воле-
часті тумани. Скрізь довгі вигинасті тіни за-
вели тремких танків, смерічки замріялись і
не дяхнуть. Осінній різкий холод вином просо-
чується в груди. Прекрасно. Здається - нема
більшого абсурду, як злочин у цій хвилині.

Опертий на могутнього дуба, одинокого на
цьому зрубі, звів Тарас свій останній біл. Мі-
сячна ніч добра для засідок. Тарас не вбитий.
Він навіть прорвався і скрився від ~~дока~~ воро-
га. Але життя його довершене. Двох пострілів
у живіт досить для нього. Тарас зохсім свічо-
мий цього. Його страшно болять рани. Йому дуже
не хочеться вмирати в очих корчах. Він знає -
якби була Гануська вона б допомгла ще. Якби він
міг ще раз побачити її, його би не боліло так,
він дивився би на неї... Він ще має обов'язки.
Ранком прийдуть знов большевики, знайдуть йо-
го, візьмуть його зброю. Мавть його гордість,
його десятизарядку, забрати скажені кази! Він
присяг, що зброї в руки ворога не дасть. Ні,
він тут не може загинути, він зброї їм не
дасть. Ні, він доволочиться якомсь. Він пере-
дасть зброю їй, своїй дівчині. І голову хай
вона прийме його, він там помре. Він витри-
нає, він мусить. Він своєї десятизарядки до
своєї голови їм на втіху не додасть. Зброю

визьмуть друзі, їм треба її, вони мають, ой, мають ще кого бити.

Рух справляє такий біль. Але Тарас чіпляється пальцями, нігтями і повзе. Чує на устах кров, — це пошматовані завзяттям губи.

Найбільше бентежний оцей малий теплий струмочок, що звільна, але нестримно сочиться з живота. Він, немов неблаганний годинник, міряє його життя. Стільки і стільки вибіжить, і Тарас не піде далі. Треба спитись, спитись.

Трапить свідомість і будиться у цілій слизькій калюжі. Він чує, що руки його, ноги і лице обмазані чимсь, що є не тільки бетоном. Воно слизьке і солоне, є його багато, і смізь воно. Ноги і руки слабі і незручні, як у дитини, по них безустанку ніби лаять сотні Мурашок.

Тарас чує все інакше, як колись, так до недавнього. Коли він чіпляється гілки, чи каменя, чи груди на ріллі, вони висувались йому з-під пальців, а долоні взагалі не хочуть замкнутися у тісному хваті.

Тарас часто встає і навіть іде. Тоді одною рукою він мусить тримати живіт, в якому щось моторошно рухається. Десятизарядка теж не хоче вже триматися на ремені; вона тягнеться за Тарасом, як зломане крило. Місяць уже давно втопився у туманах, і в криваних повітрі пахне ранком, але світ крутиться. Земля і небо ніби гойдаються у високій гойдалці.

Вже ар, куди вони втікали. Тарас чує, як у нього дзвонять зуби з холоду і зворушення. Він дрижить з нетерпеливості. Під бузиною, певно, буде Гануська. Вона нині прийде. Чи ж це не можливе?

У поранній осінній мряці бовваніє суха бузина. Тарас простягає до неї руки, як до милого привида. Він непорадно заборює носом у багате золоте листя, що недавно пишалось на гілках, а тепер золотими птахами обліло кругом

чорну рілля. Скрізь навідає осіння мряка малесенькими задимленими кришталевими. Хтось починає сідати скісний дрібнесенький дощик.

Тарас очунав від близької довгої кулеметної серії. Десь у далекій підсвідомості прищичкою западилась думка: „В селі, певно, большевики...“ По довгій хвилині – друга. „Десятизарядка...“ „Якби не цей божевільний біль і це страшне безсилля...“ Знов була серія. Десь у садку зашищав перерезливий жіночий голос: „Не мордуй, – ти, катю-ка-го!“

„Зараз прийдуть до мене. Гануськи нема... Гануська візьме десятизарядку і дасть друзям. Вона їй кривди не зробить. Вона буде знати, що то л...“

Незугарними дрижучими руками Тарас тягне десятизарядку і стигнучими пальцями порце, закорчує її в листя, допомагаючи собі раменами, ногами і головою. З уст тече кров. Весь світ червоний від крові. В очах каламутяться від крові. Скрізь крові Тарас останнім зусиллям тягнеться на десятизарядку: – „Закрити...“

” “

Большевики розлізалися по полі.

В осінньому тумані, як із дна глибокої криниці, чути дзвік ітнього великого собаки, що вперте чепить над чимось в кущах бузини.

Бикаведівське авто повезло голе, десхочу скопане чобітьми мертво, закрите палаткою перед людськими очима, тіло до райцентру – на смітник.

” “

Ніц бузиною, що гарячково хитала зісохлими гілками, на понівеченому золотому листі, що було, як тисячі померлих золотих птахів, серед чорних голих піль, – дівчина у білій се-

рочці, із сповзлом з рамен чорною хусткою, обіймала партизанську десятизарядку, всю шкриту свіжими кривавими плямами... Струмками сліз облявав дівчину холодний дощ. Ніби плакали тисячі, тисячі очей. Чорною вогкою плахтою насузався сумерк.

- Не буде вже щастя, не буде!

- Не діткнулись руки мої цієї голови, не діткнулись!

- Зброя Його голубити треба, зброя. Там Його останні обійми - там життя моє буде!

- Це сватів він прислав, сй, сватів!...

- Це свідок буде мій!

У Гануська дощ залив очі і порозпускав чорне волосся по обличчі і плечах довгими мокрими пасмугами. І Його кров до ранку сплюще дощ.

Гануська чує під руками холодне дуло. Туди прилягне назавжди її присяга.

Ганусячнині уста довго і пристрасно мовчать:

- ...коли ж зганьбила б я... побий мене, братня куде, із цієї зброї.

Вихор, як легку іграшку, вхопив ці слова, та, зваживши їх, здивувався і покіс у безмежні простори, пильно шукаючи когось.

Марко Босслав.

МАРШ „ЧОРНОГО ЛІСУ”

Ми смілі воїни суворі -
Нам батько гнів, а мати месть,
Брати ми грому і просторів,
Берці за волю, славу й честь.

Сміються ватри - юний регіт,
Співає думу Чорний ліс.
Дуна повстанців - славний Грегіт
Цілує, пестить вірний кріс.

Голублять сосни, мов дівчата.
До бою серце грає марш.
Рей залізні все на чатах,
Різун із нами - лицар наш.

Сміються ватри - юний регіт,
Співає думу Чорний ліс.
Дуна повстанців - славний Грегіт
Цілує, пестить вірний кріс.

Чатуй, катюго, на заставах -
ми йдем на зустріч вже тобі.
- Готові, друзі!... „Слава! Слава!...” -
Лунає Гимн, - влекоче бій.

Сміються ватри - юний регіт,
Співає думу Чорний ліс.
Дуна повстанців - славний Грегіт
Цілує, пестить вірний кріс.

За Тебе, рідна Україно,
За кров святу Твоїх дітей
На суд покличемо рідни
І встане вічний Прометей.

Сміються ватри - юний регіт,
Співає думу Чорний хіс.
Дума повстанців - славний Грегіт
Цілує, пестить вірний кріс.

- - 0 - -

Никса.

„ЛЯНДВІРТШАФТСАБТАЙЛЮНГ“

- Друже командир! - сказав хтось, хиснувши за каблуками, - зголовою прибуття „Ляндвиртшафтсабтайлюнгу“ після виконання службового завдання.

Я ніяк не міг розкумекати в чому справа. „Ляндвиртшафтсабтайлюнгу“ і „друг командир!..“ І хто їх звів до купи? Вихилив голову з-під якоїсь шинелі, якою був накритий, з сиплюю розплющив ще невиспані очі...

- А, ви вже прокинулись?

- Мені здається, що я ще і не спав.

Якась незнайома мені людина у військовому, що стояла при ліжку командира, виструнчилась у мойому напрямі, цокнувши по-мистецькому підковою в підкову.

- Це мої хлопці прибули з подорожі. Будьте знайомі, - промовив до мене командир повстанчого табору. - Це друг „Ляндвирт“, а це... друг...

- „Весняний“, - відрекомендувався я повстанцеві, виручуючи командира, який не знав, як мене назвати.

- Дивуетесь, що і в нас є „Ляндвирт“? А чому б не мало бути? Є ж у німців „Ляндвирт“, що наводять німецькі порядки у сільському господарстві країни, то чому б і у нас не мало бути „Ляндвирт“ для роблення повстанських порядків з німецькими порядками?... Отже на цій підставі наша повстанча бригада, що корегування німецької сільськогосподарської політики зробила своїм фахом, і дістала у нас назву „Ляндвиртшафтсабтайлюнгу“, ну, а її командир, цілком послідовно, дістав псевдо „Ляндвирт“.

- Будьте ласкаві, сідайте, пане Ляндвирт!

- з вишуканою чемністю звернувся командир до повстанця, як до справжньої німецької великої сільськогосподарської вишкі. - Сідайте і оповідайте нам усе докладно.

- Прибули ми під У-ани вже над ранком. Успіли це, проте, до дня пов'язатися з Лесею. Прийшла до нас у ліс. В У-анах, виявляється, у самім штатегуті заквартирував знедавна військовий гарнізон для охорони маєтку від "бандитів". Не багато їх, що правда, штук зо двадцять, але з кулеметом і, навіть, з мінометом. Окопалися. Всі муровані будинки пристосували до оборони. На даху палацу - стійка з кулеметом. Варта - вдень і вночі... Але справи, бачу. Як тут здобути таку фортецю? А нас - рій, і на той рій - ність крісів та один автомат. А на кожен кріс ще - по десятку набойів та один ріжок на мого автомата... Бачу, силою тут нічого не вдієш, треба на способи братися. Думай, думай... і виміркували таке: - післати Лесею до П-ка, щоби зробила там "повстання" і щоби витягнула на його ліквідацію з У-ан військовий гарнізон. Коли би це їй вдалося, наше завдання в У-анах було би значно облегшене. Я докладно обговорив з Лесею цілий план наступу на П-к, дав їй на допомогу ракетника з двома ракетами і дівчатисько подалося робити "повстання" в П-ку.

- А як вона почувається? - перебив оповідання командир.

- Геройське дівча. Цілим селом верховодить. А підприємчива яка стала! Аж дивуешся, де те все береться у забитій селянці з початковою освітою. Захоплюється боротьбою, живе нею. "Щейно в революції, - каже, - пізнала я радість життя..."

- Я знаю, що з неї люди будуть, але вертай до справи.

- "Повстання" в П-ку розпочалося десь надвечір. По селі пішла чутка, що хтось бачив

загін повстанців, який посувався в село в напрямі з М-ля. Інші, знову, твердили, що загін йшов зсередини із протилежної сторони. Повстанців було багато і були добре озброєні.

Не приходила з пасовиська череда штатгутьцівської худоби, що паслася під лісом. Прибіг захеканий пастухок і повідомив, що якісь озброєні зайняли худобу і погнали в ліс. Пастухів забрали з собою, лише на нього, малого, не звернули уваги і йому вдалося втекти у село.

Затрипоткнувся лайтер штатгуту. Це, напевно, готувиться напад на маєток. В околиці вже зліквідовано в цей спосіб кілька штатгутьців, сьогодні, очевидно, добираються і до П-ського. Штатгуту в У-анах бояться ціпати, бо там є військова охорона, а в П-жу - маєток невеликий, окремої охорони немає, тому, видно, і вирішили взятися саме до нього. Лайтер не знав, що почати. Вислав на всякий випадок людей, щоб перевірили чітки про присутність повстанців у околиці та переконалися в правдивості денесення пастуха про долю штатгутьцівської худоби.

Тимчасом над селом звилася грізно вгору червона ракета. Їй відповіла з різних кінців безладна стрілянина.

Лайтер побіг до телефону. Пробував отримати зв'язок з містом. Не відповідають. Очевидно, "бандити" перерізали ополучення. Задзвонив в У-ани, "Слава Богу, що де не вояки цієї лінії перетяти! Там гарнізон, допоможуть!"

- Що там у вас?

- Раді Бога, дайте поміч! На село напали "бандити". Уже погнали в ліс штатгутьцівську худобу. В селі стрілянина. За хвилину будуть тут. Усе розграбують. Скоріше поспішайте!

- Заждіть, я зараз.

...Ви слухаєте?

- Так.

- Отже, все гаразд. За п'ять хвилини віддає відає на підводі... А не пробували ви почитись з містом?

- Дзвонив, не відповідає місто. Напевно перервано провід.

- Думаю, що ні. Мабуть якесь хвилеве ушкодження в централі. Ми також десь перед годиною телефонували і не одержали відповіді. Послали на лінію перевірити і виявилось, що на пару кілометрів од нас дріт не ушкоджений... Ось якраз напе військо вже виїжджає. Бажаю успіху. Авфвідерзейн!

Яке добре звечоріло, як німецький гарнізон в'їхав у П-к. У селі було зовсім тихо. "Мабуть злякались нас і втекли!" - думали німці. Заїхали в штатгют.

- Ну, де вамі "бандити"? - звернулися до лейтера, що вибїг їм назустріч.

- Слава Богу, що ви приїхали! - радісно зітхнув той. - Не було ще їх тут, але в селі була страшна стрілянина. Щойно недавно стихло. Зрештою, їх бачили люди, і пастухи розповідали...

- Тих пастухів добре треба взяти на допит. Щоє вони віддали худобу бандитам? Чи не були у змові?...

- Та ні, худоба повернулася. То малий пастушок, побачив у полі якихось озброєних, утік у село і наробив переполоху. А череда спізнилася до дому тому, що пастухи чули стрілянину в селі і боялися сюди показуватися.

Командир гарнізону не знав, що робити. Вертатися назад було вже запізно. Вночі легко потрапити на засідку. З другої сторони, і ночувати у неприготованому до оборони П-ському штатгюті було незручно.

Вагання німця обірвала раптово червона ракета і стріли на шляху зі сторони У-ан. Тепер ясно, що це були "бандити" і що дорога повороту в У-ани відрізана. Командир дав наказ готуватися до оборони.

Гостре неготівля тривало в Н-ському штаті до самого ранку.

Стрільнина навколо села не вгавала. Відділ на неї не відповідав. Він причаївся і ждав... А ми тимчасом... робили своє в У-анах.

- Я гас не можу зрозуміти... - перервав я розповідь "Ляндвірта". - Ну, а в Н-ку хто ж то робив оту тривогу цілу ніч?

- В Н-ку? Та ж Леся робила.

- Як же ж це могла сама дівчина таке зробити?

- Вона і не робила цього сама. Вона була лише організатором усього, "командиром", "Зерганізувати" в селі чутки, зробити паніку не так то трудно. Пустити в небо дві ракети - це легше. А стріляли цілу ніч з обрізів із великим захопленням/що "виконують революційну роботу"/ три юнаки, які ранком, по скінченні завдання, поховали криси, погнали на пасовиське разом з іншими пастухами худобу.

- Смірно зроблено! - не вдержався я від похвали.

- Ну, а як же вам в У-анах пощастило?

- Та повелосся незле. О, зрештою, погляньте! - підійшов "Ляндвірт" до вікна.

Ми з командиром вихилились у вікно.

Вулицею проходив величезний табун дворічних ліжок. Рясені, червоні. Усі, як одна, так дібрані до себе віком, зростом і тушем.

- Непогані трофеї!

- Це ще не все, Це...

- Зажди з тим. Сповідай усе за рядом, як було в У-анах.

- Отже... Леся провела "повстання" в Н-ку дуже добре. Німецька залога залишила дуже добре пристосований до оборони У-анський штат-гут. Розвідка донесла нам, що там залишилося лише вісім німців з адміністрації маєтку. Вони озброєні в "емпі" і пістолі. Мають також і гранати. Все люди старші, цивільні. До насе-

лення ставилися можливо. Виняток становив лише сам лейтнер штатсгуту - добанський німець, есесівець, воєнний інвалід, вишколений гестапівець, п'яниця, розпустник і садист. Його треба було небоюватися. Він міг організувати своїх підлеглих і, маршируючи краще від нас озброєння і піддоостатком амуніції, успішно боронитися у добре захищеному та обведеному довкола колючим дротом дворі.

Ми і тут не пішли на пролом. Вирішили взяти німаків обходом.

Я обговорив із хлопцями докладно загальний план нападу, крім цього, кожен зокрема дістав своє завдання. Усі можливі несподіванки були нами передбачені. Так підготувались, ми забралися до роботи.

У двір вдалося нам пробратися легко. Ми знали, що ввечера на штатгутівському полі, яке довгою долиною було сполучене з лісом, де ми засіли, косять папу для двірських корів. Ми підійшли туди, порозумілися з двірськими людьми і на зрєх фірах, прикриті конюшиною спокійно і непомітно для німців проникли у подвір'я мазтку. Позлазили з возів, зібралися у стайні та післали одного з доглядачів корівника, щоб розвідав, де зараз знаходяться німці та що роблять. За п'ять хвилин наш розвідчик повернувся. Німці-службовики були на першому поверсі в канцелярії, щось висали. Лейтнер був унизу. Намагався якраз получитися телефонічно з штатгутом в П-ку. Усі його старання були марні, провід ми вже перетяли. Німець кляв і все дзвонив.

Надворі вже добре стемніло. Ми вирішили діяти. По-одянці, тихо скрадаючи, ми пройшли в старосвітський панський палац, де були німці. Змив я розсавив сили. Сам, тримаючи свого "емпі" напоготові, легенько відхилив двері в кімнату, де лейтнер сварився з телефоном. Він обернувся до дверей.

- Гейде гох! - крикнув я, оскерджавши на нього збрех.

Німець остовнів. Червоно-фіолетовий кольєр утік з його обличчя. Вено відсвічувало блідом синявістю трупа. Кинене раптове телефонічне слухальце гойдалося на шнурку. Ляйтер стояв, на смерть перестрашений несподіваним нападом, із піднесеними вгору руками.

Я пішов до нього, не спускаючи його з ока, з націленим у груди автоматом.

Несподівано німець з одну мить вискочив до дверей сусідньої кімнати. Я пустив за ним коротку серію та кинувся вслід. Ляйтер вихопив пістоль і гатив стріл за стрілом у відчинені двері, не дозволяючи мені увійти в другу кімнату.

"Здавайся, гаде! - крикнув я розлючений, бо кину гранату".

Німець зрозумів мене.

- Ніхт міссен, пан, ніхт міссен! - молився.

"Кидай сюди свій пістоль!"

Пістоль німця вилетів крізь двері і впав до моїх ніг.

Я вхопив ляйтерівського пістоль і, приготований до стрілу, вискочив до німця. Той клячав за канцелярським бюрком із піднесеними вгору руками, тремтячи увесь і, ніби локк затравлений, клацаючи зубами.

- Ніхт міссен, друже УПА, ніхт міссен! - просив усе. - Іх хабе фінф кіндер, кляйне кіндер... Іх хабе фрау!...

На згадку про своїх дітей і жінку сльози заканалі з очей тому, хто кинув собі зі снів чужих дітей, хто ганьбив чужих жінок.

"Просися, стервотнику, плачем за своїми кіндер і фрау, а чи зважав ти на сльози наших кіндер, чи ганував ти честь наших фрау?" - гукнув я люте на німця, розлючений плазуванням Гада, який щойно стріляв у мене з пістоль.

Зміркувавши, що дітьми і жінкою мене не

розкалобяти, німак кинувся у другий бік.

- Україна іст мен, Україна іст гут, друже!
Іх лібе Україна. Хай лібе УНА! Шлява Україні!

Мене аж на сміх вдало від винахідливости
німця в рязуванні своєї загроженої шкури. Мою
усмішку німець витлумачив як добрий знак для
себе. Він також усміхнувся.

"Веди мене до твоїх людей! - звернувся я
до нього. Кажі їм, щоби вони до нас ніхвісі-
сен і щоби здали нам зброю. Ми їх не рущимо,
відпустимо у фатерлянд. Ну, рухай! Тільки ак-
туал! Не втікати, бо замісся. УНА іст вєрди
- хір, дорт, дорт...

Бажаючи, щоби німцьєсько мене зрозумів, я
суто пересипав своєю мову знаними мені німець-
кими словами, а в трудних випадках допомагав
собі мимікою й жестикуляцією.

- Гут, друже УНА, іх гее! - зрозумів мене
ляйтер. - А мене не застрілите? - питає, від-
чуваючи, очевидно, що менше від своїх підвлад-
них заслуговує в українців, щоби пустили його
цілим у фатерлянд.

Найін, ніхт шіссєн, гер! - позінав я його.
Німець зрадів. Ми вийшли в коридор. Тут сте-
яв нам вартовий. На сходах до поверху-другий.
Обходячи нанобливе кожного з них, ляйтер під-
несив руку вгору і вітає їх урочисто:

- Шлява Україні!

Земіхалися. "Та це ж свій чоловік" - казали.

Сім німців, до належали до адміністрації
штатогуту, розуміється, чули стріли і правиль-
но оцінили ситуацію. Вони замкнулися в канце-
лярії і на всякий випадок забарикадували ото-
лами і бєрками вхід до себе.

- Це мє - гукнув до них ляйтер, підходячи
до дверей. - Не стріляти, камеради. Тут є УНА.
Вони нас не рущать. Обіцяють пустити до фатер-
лянду. Тільки не стріляйте. Ось бачите, мені
нічого не зробили і також обіцяли ніхт шіссєн.
Відкрийте двері! - сіпнув ляйтер за дверну руч-
ку.

За дверми вчувся рух, несмілива розмова.
- Скоріше, скоріше, хлопці! - захоплював
їх лйтер, - Україна іст гут! Хай живе УПА!..
Відбарикадувались.

"Здає зброю!" - кивнув я на лйтера. Той
вмить переказав їм мій наказ.

Один зі службовців тиніс на оберемку сім
пасів з пістолями.

"Обшукати канцелярію і службовців!" - на-
казав я двом хлопцям. "А де вамі "емпі" і гра-
пати?" - звернувся до лйтера.

- Бітте за мною! - услужливо попровадив ме-
не.

Я наказав хлопцям розібрати поміж себе все
здобуту в маєтку зброю. Тепер ми були непога-
но озброєні і в захищеному добре маєтку могли
успішно боротися навіть коли б повернув сюди
військової гарнізон.

Далі вся наша робота пішла вже легко і глад-
ко. Все діловодство штатгуту спалили. Знищи-
ли всі непридатні для селянського господарства
машини. Ренту машин, як от: кінні плуги, куль-
тиватори, борони, далі - дійні корови, усе зер-
но, що було в магазинах, частину коней і возів
- усе це роздали селянам, бідним - безплатно,
а заможнішим у позику. Ось докладний реєстр
усього майна штатгуту з зазначенням що приве-
зено в табор та що і кому саме роздано. Двір-
ські дерев'яні будинки розібрано і також роз-
дано тим, що потребують будуватися. П'ятеро
верхових коней з відлами, три парі упряжних
із возами, 150 штук ялівнику і ще деякі дріб-
ниці привезено з нами...

- Спритно вам "ландвіртшафтабтайлунг" за-
лагоджує свою роботу! - похвалив я, звертаю-
чись до командира.

- Марть уже досвід. Набули, як то кажеться,
необхідних для свого фаху кваліфікацій...

- Ну, а з німцями що ви зробили? - запитав
я "Ландвірта".

- З німцями? Дотримали слова. Наказали їм до ранку не рухатися з канцелярії а вдень дозволи відійти до міста.

- А лйтера таки напевно застрілили?

- Як так можна? Ми ж обіцяли йому ніхт ніс-сен.

- Чи ж вярта було пускати такого бандюгу безкарно?...

- Ні, він од нас не вийшов безкарно. Ми його покарали так, що вже він не діжде більше гуляти, як гуляв раніше.

- Що ж те за кару таку ви йому придумали? - допитував я зацікавлений.

- На середині газону..., серед зелені і квітів..., - тягнув умисне „Ландвірт“, - там, де ще вчора повішав бундючно на високій маці прапир зі свастикою... ми лйтера штутегуту... повісили.

- - -

Чотовий УНА Рубач.

О, М Р І Є М О Я

О, Мріє моя!
Ти ожіжнубіла леміа...
Як же ж Тобою не жить,
Коли чар Твій пахучий,
Надії редючий
Моє серце і душу п'янить.

О, Мріє моя!
Ти сонця жару проміння...
Як же ж Тобою не жить,
Коли жар той проміння
Вбиває терпіння
А в серці бажанням горить.

О, Мріє моя!
О, Україно Соборна Вільна...
Як же ж для Тебе не жить?...
Коли Ти та мрія -
Народу надія,
Що волю в борні воскресить.

- - - - -

О.Н.

НЕСПЛЯМЛЕНА ЧЕСТЬ

„Будь вірний на життя і смерть
Ідеї Нації і не здайся, хоч би
проти тебе цілий світ”.

/9 точка з „44 правил жит-
тя українця-націоналіста”/.

На обрії вставав ранок. Ясні проблиски сонця повільно ковтали дрімучу теміню ночі, розсипаючись в безодні безінного неба. Зразу тільки краєчок небозводу – там, де чуті видно – вносилаєь невисока гора і видніли контури оголоного лісу – оповився бліде сірим серпанком. Він все ширшав і ширшав, змітаючи вже лише тм'яні сліди побереної ночі, що відступала далеко на захід.

Невдовзі з-за гори викотився червоний, вогнистий круг сонця – і весь простір потонув у золотистому мерехтячому світлі.

Земля була вкрита першим передчасним снігом. З дерев, виблискуючи, мов скло, гладкими, кристаликами опадів іней, вкриваючи втотані стежинки. Грайливий морозець чуть покрякеслював на віконних шибках фантастичні візерунки, які помалу почали розпливатись під поцілунками ярких променів сонця.

Почарся листопадовий день – неділя...

" " "

Блідо-жовтий вогник каганця мутно просвічував нутро криївки. Друг Кріє відложив книжку і глянув на годинник: була півсьома.

– Мабуць уже день, – вніггосє промовив до себе.

По хвилині згадав, що сьогодні неділя. Під

враженням прочитаної книжки полунув думкою у минулі дні свого життя. Якось нечайно, мимо-волі почали пересуватись різні картини, ви-кликуючи то легкий усміх, то невловиму радіс-ну іскру в чорних очах.

Сам він був високий, з смаглявим видорженим обличчям та чорним довгим волоссям, що буйно вкривало його голову. Густи віхчасті брови майже зростались над орлиним носом, під яким кущились невеликі вусики. Всі його знали як жартівливого, радісного, що, здавалось би, тільки і для того був призначений, щоб під за-гальний сміх дось сказати, чи зробити будья-кий рух. Звичайно, односельчани знали його по імені - Андрій - і між ними він користувався неабияким довір'ям.

- Ой Андрій! То хлопець! - говорили ті, які знали Квіса не тільки як картуна, а ще й як відважного бойового повстанця.

...Пробігали картини. Як він виразно тепер бачить ту різницю між минулим і сучасним жы-ттям. Радість і смуток, що давно так якось лише ледь-ледь хвилювали, - сьогодні вщерть заповнили все життя. Він радіє, що бореться і ворог тремтить перед неминучим упадком, ра-діє, що є співучасником будови нової, світної деби свого народу. Але в той же час він і су-мує. Так. Однак цей смуток не є звичайним смутком. Він, німий на слова, не ронить сліз, не видає ні одного жалісного стогону. Це - глибокий душевний біль від ран з плямами чор-ної запеченої крові тислячів немордованих жертв, біль від ран простріляних кулями, що прошили тіла Героїв, які, як він, і він, боролися і зги-нули; це біль від народного горя, мук, страх-дань. Він надхнує зболілу душу негасимою страш-ною ненавистю, каже міцно стискати в руках зброю, зціпити зуби й тигром кидатися на ворога, чи брати його підступом, щоб тільки побідно ста-ти на розчавлену грудь. Коли б хто запитав,

до з його найбільшим бажанням, відповів би беззагань: якнайбільше знищити ворогів, якнайбільше працювати для України, а в неотребі і згинуть смертю героя. Він не боїться смерті. О, ні! Він добре пам'ятає святі заповітні слова Вождя: „Здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за Неї“. І він завжди готовий згинуть за рідну Батьківщину. Кожночасно готовий жертвувати життям за її честь, за її волю.

Дальні роздумування перервав який незвичайний туніт над криївкою. Прислухався...

Хтось ходить... Он чути глухі голоси... До це могло б бути? - думав. Притулив до продуху вухо і весь перемінився в слух. Тепер вже виразно вчув: „став здась кулемет!“

- Невже?... Друзе Провідник! - і доторкнувся до плеча Провідника Ворона, а опісля друзів Вихора і Смішного. - Вставайте! Над криївкою розставляються большевики.

Провідник Ворон рвучко піднісся і мить прислухувався до гуркоту та гамору, що дехедив згори.

- Друзі! Треба бути напеготові. Коли б большевчки знайшли криївку, Крію хай викидає гранаті, а ми будемо все нищити.

Приготовили зброю. З-над входу дальше донесилося гупотіння. Вихор, що слухав біля продуху, коротко сказав:

- Найшли! - Він подався всім тілом вперед, насунув брови і додав: - Самі вони не знайшли! Це - зрада! Якийсь надлюка-сесьот муоіа вказати це місце, - і в думці окоро почав перевіряти непевних людей.

Втім хтось рвучко витягнув пачку, що прикривала вхід.

Та-та-та-та-та... - заскреготав автомат у руках Кріса.

Та-та-та-та..., та-та-та-та... - відповіли надгорі чотири кулемети.

- Друзі! - крикнув Провідник Ворон. - Перед нами одне: не сплямити слави і честі України. - Далі, звертаючись ніби до Неї, додав: на вістар Твій, найдорожча, складаємо своє молодече життя. Для Тебе родились, працювали, для Тебе і вмеремо.

Всі, крім Кріза, що стояв у виході, почали все нищити. На дрібні кусні рвали напір, ножем різали чоботи, торби, одіж, ламали довгу зброю. Провідник Ворон витягнув годинника і розбив об дерев'яний стовп.

- Нічого клятим не лишити! - Навіть оліяці поламали на дрібні кусні.

Надворі щоразу, здригаючи землею, розривалися відкидувані Крізом большевицькі гранати. Час від часу пронизливо гарчали кулемети і в нутро криівки долітали скиглячі голоси большевиків:

- Здавайтесь, бандити! Нічого вам не будет. Вам все будет прощено...

- Ха-ха-ха... Здаватися? Бити поклони перед вами, кати? Ніколи! Друзі! У відповідь їм, як доказ, що ми гордимо смертю, заспіваймо постанену пісню, - і Провідник Ворон різким бадьорим голосом:

"Зродились ми великої години
 І пожеж війни і полум'я вогнів,
 Шлекав нас біля по втраті України,
 Кормив нас гнів і злість на верогиів..."

Неслася пісня... Глухо відбивалась від стін криівки і невеликим просмиком продиралась на волю. Продиралась в широкий світ, щоб розповісти про борців-героїв, які -

"...Тверді, міцні, незломні, мов граніт",
 - боролися, невсмиудо працювали для свого нездоленого народу, - для України. І тепер, вірні заповітам предків, словами: "Краще владь, а не зрадь!", продалися з Нею.

І гордо, могутньо полинули останні слова, що передавали дальшу боротьбу - боротьбу до

перемоги:

„Батьківщині будь вірний до загину,
Нам Україна вища понад все!“

Скінчили.

- Слава Україні! - грімко залунав голос Провідника Ворога, і зі стрілом пістолі загубив останні удари його серця.

Ще два оклики „Слава!...“, ще два пістолі блиснули злісними червоножовтими вогнями і друзі Вихор та Смішний безвладно перехилили голови. По обличчях перебігав червоний струмок гарячої крові...

Кріс, що до цього часу був у виході, відчувся до трьох де теплих тіл. Шкоре биття серця розширювало молодечу грудь. Ті, що були йому найрідніші - мов батько і брати - лежали мертві. Віл також зараз леже коло них і, як вони, зачне вічним сном.

Витягнув пістоль...

Та втім: ба-ба-а-х... розірвалася викинута більшовицькими граната. Кріс втратив притомність.

Аж на кількох хвилинах відчуння. В ушах шуміло мов деревами-вететнями потресав страшний гурган, дзвеніло гомоном тисячів дзвонів. Пригадав...

- Чому я живий?... А може більшовик?...

Ні - в руках відчув холодну сталь. Звільна підніс її до голови, приложив до горла і, задихуючись димом від вибухлої гранати, прошептал: - Прощай Україно... Прощайте друзі... - Напружив сили і потиснув...

І схилилась біля трьох четверта голова з буйним, розсипаним волоссям...

” “ “

Положили всіх у ряд. Осіннє сонце з блакиті слапо на них свої сліпучі проміння. Та вони не равили їх. Трьох лежали спокійно, мов приколихані матірньою рукою, шарили в рожеві.

снах... На висках маками цвіли плями крові.

Тільки Кріс видавав ледви чутні стогони. Випущена куля оминула призначену ціль. Пробивши підборіддя, випурхнула правим оком, повертаючи його наверх. Воно звисало на кількох жилах. З ран текла кров і заливала обличчя, а пурпур красила білосніжну сорочку.

Большевики вилляли на нього кілька відер холодної води. Ворухнувся, зейкнув голосніше і відкрив око.

- Жив! Жив! - закричали довкруги і почали піднімати.

- Добийте, - промовив. Це було перше і останнє прохання, з яким він звернувся до катів. Пізніше - жалуват цього. Невже він міг подумати, що вони - найжорстокіші в світі мучителі - вкоротять його терміння? Вони ж будуть випробовувати на ньому не одні чортівські тортури, щоб тільки видобути бідякі зізнання. О, він це добре знає...

Дорогою до сільради він ішов гордо. Не зважаючи на удари зраду, співав пісню і вигукував піднесеним запальним голосом:

- Смерть большевицьким окунантам! Смерть зайдам! Хай живе самотійна Україна! Смерть катові Сталіну! Хай живе Провідник Бандера!

Большевикам, що вели його, плював у вічі, і, мов громом, разив словами:

- Ви падляки! Стерво! Сталінська гниль! Бандити!...

Не помогали удари нагаїв, прикладів автоматів. Не вмовкав.

Коли ввели в сільраду, там уже чекала фельдшерка, яку покликали большевики, щоб забинтувати рани Кріса.

- Геть! - крикнув він до неї та большевицького майора. - Хочете, щоби я жив? Але я цього не хочу! Я можу жити тільки на волі! А жити в пугах-краще смерть!

Обдертий, обваланий в кров і болото, з простріленим звисаючим оком та міцно затиснутими в'ястками він став біля стіни і люто дивився

на катів. Від його грізного погляду задримали. Непереможний... Ах крик майора: "Ну, чого стали, сукині сини!" піддав відваги і кількох посіпак з силою звалили його з ніг.

Стікаюча з рани кров червеними цятками окрасила домілку.

Старалися бути з ним вичливі. Перев'язавши рани, попросили сидати, питали чи хоче курити, їсти. Майор навіть узявся доказувати, нібито життєвими фактами, про безцілність революційної боротьби та почав ставити "чарівні" умови життя у противагу тяжкому підніллю.

- Коли ви чесно покастесь і оправдасте себе, ви будете вільно і на добрих умовах у нас працювати, - закінчив, підсуваючи миску зі сметаню та хліб.

Кріс з презирством глянув на їду, піднісся і, усміхнувшись, промовив:

- Працювати? - Та зараз умілка зникла і він різко, уривчасто тлгнув даліше: - Хочете, щоб я, як ви ті, - і він головою показав на дорогу, де жадило кількох стрибків, - зрадив свій народ і погноєм став у вас, ками? Щоб я нищив свій народ, убивав друзів? - Його око загорілось, мов у пораненого льва, який, хоча бачить свою безсилість, ладиться до останнього страшного скоку на свого ворога. - Ви, твари, знайте: наших стримлінь до волі ви не зломите! Всі пропадете з вашим цим Сталіним! А Україна буде самостійна, буде і це раз буде, кремлівські розбійники! - При останніх словах Кріс вхопив миску зі сметаню і щосили жбурнув у майора. Одначе майор відхилив голову, і миска, зачепивши об кашкет, вдарила об стіну. До Кріса прискочило чотирьох большевиків, зв'язали йому руки і почали бити.

- Тепер ми з тобою інакше поговоримо, - засичав майор і з розмахом ударив Кріса в обличчя рукояттю пістолі.

Невдовзі Кріс уже їхав критим автотом до

райцентру Заліщики.

" " "

Перед будинком районкаведе, що стоїть осторонь, огорожений високим налісадником, лежали до нага роздлігнені Провідник Ворон та Друзі Вихор і Смішний. Їх виставили на позорище. На страх тим, що сміли б виступити проти царства тиранів! Над ними глумилися, яробивали штюками, били, плювали. Показували своєюміць над неживими!

Підходили мовчазні зі схиленими головами міщани і селяни, і, хвилину поглядівши на спотворені обличчя, віддалялись зі словами в очак. Хоча багато з них і не знало їх, та всім вони видавались близькими, рідними... Їхні пращальні погляди були китицями запашних квітів, вогнистими словами ненависти і віри: - Герої! Вас вбили кати, кинули на глум. Та почате вами святе діло довернуть тисячі нових незламних, таких, як і ви, борців. По крові і трупах прийде ждана воля. А ви, герої, спить, спокійно спить...

На подвір'я в'їхало авто і з нього кількох енкаведистів вивели Кріса. Біля мертвих тіл трьох друзів він зупинився, став на струнко і, мов до живих, промовив:

- Друзе Провідник! Зголшую, що чести Батьківщини я не сплямив і не сплямлю до останнього віддиху!

Його підтовкнули.

- Слава вам, полеглі друзі! Слава Україні! - це крикнув уже за дверима.

Знепритомнілого, зі зломаною рукою і ребром, цілого в синяках і заціпенілій у струнах крові над ранком вкинуто до одиночної келії. Долівку вкривала невеликим шаром вода. Від холоду скоро повернулась свідомість. Боліла, здавалося, кожна частина тіла. При усякому

порусі нервами ніби пробігав електричний струм, і він, колос, рузав на дрібні кусні живе тіло.

В уяві почали відтворюватися щойно пережиті хвилини.

Так, він їм сказав і ще тисячу разів скаже: - знаю, все знаю, але цього ви, надлюди, від мене не довідаєтесь. І муки не допоможуть. Буде дальше кричати так, як і сьогодні: - бийте, бийте ліпше, мене це не болить. Кров'ю буде пльовати їм у вічі. Доки зможе ворухнутися устами буде їх пльгавити, буде кричати: Слава Україні! Чи ж не так він постунав тому кілька годин?

Розглянувся. Понурі стіни одиночки тьмяно гляділи на нього. Вгорі, крізь замазане болотом віконце, продиралось денне світло. Нестерпний сокух вертів у нідрах, дихати було важко.

- Подібно, як і тоді, - прошепотів і думкою перенісся у 1944 рік...

З Калуги, де переходив, як новозмобілізований, військовий вишкіл, під конвоєм відставленого його до Москви.

Москва! Ця ненажеря серед боліт і гризловиння півночі. Ця, що вже три століття по-дикунськи нищить Україну!

Його передали якомусь спеціальному відділові НКГБ.

Перший допит тривав коротко. Сказали, що їм дуже добре відома його "бандитська" діяльність в родинному селі і тому пропонують негайно визнати все в подробицях та вказати імена других співробітників. За це обіцяли скоро звільнити.

Не одержавши бажаної відповіді, відіслали "надуматись" до келії, наповненої по коліна водою. Тільки в білтю, голоден престоля тут три доби. Здавалось забули про нього. Та ні! Покликали.

- Ну, как, надумался? - усміхаючись заля-

тав слідчий.

Мовчав. Невже їм здається, що він надумався? Над чим же було думати? Чи краде бути зрадником-юдом, чи вірним до смерти своєму народові? Зрадником не буде! За ласку життя не продасть свою честь!

- Ну, що? Бил в організації? До ОУН намагає? - пильно приглядаючись, тиснув дальше слідчий, закидаючи в тверду московщину українські слова.

- В жодній організації я не був. Що таке ОУН взагалі не знаю, - внала відповідь.

Слідчий усміхнувся знову.

- Ви, мабуть, голодні, - сказав, немов для цього і покликав. А звертаючись до присутнього, висшого ростом енкаведиста, додав: «Льонька, накормі его».

Названий Льонькою та де двох позіпак ввели його до невеликої кімнати і дали їсти смердячих оселедців. Хліба не було ні скрушинки. На силу з'їв один. Та вони накиннулись, почали бити, кричати і він мусів ковтати ці надгнилі, некучі від солі куски риб'ячого м'яса.

Попросив води. О, як жагуче кринав тоді до невеликого збанка. Та розчарувався... Там була солена рона.

„Нагодованого“ відвели вже в іншу камеру і прив'язали до залізного стовпа. Весь час мусів стояти, не ворухнувшись.

Ні. Зараз не можна відтворити в уяві тоді пережитих хвили. Губи і язик небрякли і некли, мов у ротах було розпечене вугілля. При кожнім віддику, здавалось, вивзала горлом вогниста змія і повільно, десь там у внутрі, звивалася і знову з сичінням вивзала. Увесь дрижав. Кожен член тіла кричав: води, води... Хоч одну-одну краплиночку - і був би найцясливіший у світі...

А тут увижається то хвиляста ріка, то великий шепотачий дзвях ручай, чи криничка -

таки, мабуть, у рідному селі, - і він набирає повну-повну пригорщу холодної - ах! якої холодної, - води, підносить до вуст, навіть дотуляється губами, та... вмиє все зникає... і знову: пити, пити - страдально пещуть уста.

Гривнули двері і увійшов Льонька. З малим горнятком, він підніс до уст зв'язаного воду. Та тільки той нахилив голову, щоб вгасити пекучу спрагу, Льонька взяв руку назад і притиснено, мо боявся, щоб хто не почув, сказав:

- В організації бий?

На цього глянули вогнисті очі. За краплину води хочуть купити мене?! Та пити, пити, ох, як хочеться пити... Але зрадник, юда, надлюка...

- Ні, - відповів твердо.

Так повторювали ще кілька разів того та других два дні, аж знесилений землі, призначаний біля стовпа.

Може місяць не викликали на допит. Сам сидів у камері, одержуючи на один-два дні смердичої вишкі.

- Подохнеш тут, - нерас говорив дижурний большевицький посіпака, побиваючи його до неприємності.

Нарешті викликали. Довго вели понурими коридорами, аж вихнули за залізні двері. Переступив поріг, обкинув довкруги поглядом і остогів.

Невже це дійсність? А може сон, привид? Та ні! Це правда!

По середині стояла груба дерев'яна колода з вбитою в ній сокирою, що блистіла широким вістрям. На долізці, стінах, колоді і сокирі червонілись плями засохлої крові. А в трьох кутах лежали... три людські голови. Вишкірні у передсмертних судорогах зуби, злипле в крові волосся та сокира, здавалось, закружляли довкруги.

Втім увійшов уже знаний йому слідчий і,

показувчи рукою на стяті голови, сказав:

- Якщо не признаєшся, - зараз у четвертому куті лежатиме твоя голова. - Він підійшов ближче і додав: - Ну, бил організації?

- Ні, Не був!

- А ето ти відел? - питає дальше слідчий, виймаючи з кешені невеличкий папір.

Глянув і пізнав великозону листівку ОУН з написами: "Христос воскрес!" - "Воскресне Україна!"

- Ні, - відповів.

Слідчий пально йому приглядає. Дав це кілька запитів і передав його Львовці, який побив до непритомности наелектризованим дротом.

По двомісячних муках, від розвіскоу, що все, що бачив, задержить у строгій таємниці, відіслали його на фронт у штрафну. Звідтіля втік. І як повстанець-революціонер дотепер стократно мстив катам за свої терпіння, за незнані стяті голови, за тисячі трунів, - мстив за всенародне страждання. Та як це це мало. Як хотілось би дальше боротися і те зі зброєю в руках...

" " "

Там, де річка Серет призується своїм руслом у крутий Дністровий яр, розкинулось село Городок. Сюди на станицю гарнізону привели Криса. Знесилений, бо не приймав їжі від пам'ятної неділі, він повільно ступав за возом, прив'язаний грубим/мотузом. Руки кривавились від колючого дроту. Ноги носили від зима, а кризь подерте білля просвічувало голе тіло. Його водили по селах, кажучи населенню, що показує кривіжки. Хотіли знеславити героя. Та дарма! Слова, вигукувані ним, передавались з уст до уст. В них була погорда до смерті, страшна, негасима ненависть до ворогів та віра - майбутня свого народу.

- Кріс - Герой! - котилось з села в село.

Візно вночі кінчав життя. Тепер це вже не був той життєрадісний, жартівливий Андрій. З повитягнутими нігтями і жилами, коламанними руками і ребрами, з попеченою шкірою, весь у синяках і струнах крові лежав на долівці, оточений кількома большевиками. Ще кілька судорожних стогонів та потрясеннь усім тілом і грудь чуть зилась при останньому віддику.

- Вот герой! - сказав один большевик. - Погіб, а нічево не сказав.

- Да, да, - додав другий, - Герой! Тільки "Слава Україні!" кричав.

Ранком Кріса похоронили на кладовищі. Та через кілька днів односельчани відгребали нічю тіло героя і з гідною пошаною хоронили в рідному селі Касперівці.

Біля церковці, що невисокою банею дивиться у плесо Серету, темної ночі вироста невисока могила. Хвилюючий жовто-червоний вогник свічки, вткнутої в свіжу землю, кидав мерехтлічі промені на увінчаний барвінком березовий хрест та на мовчазні обличчя тих, що прийшли востаннє попрощатись з незабутнім Андрієм.

Вже була північ, як тіні почали розходитися. Оглядаючись, бачили серед густої темряви ночі блимаючий вогник. Приставали. Здавалось, що це він, Андрій, продає їх, нагадуючи, що "Україна вища понад все!"

- - o - -

С. За-чний.

Г Е Й, П І С Н Е М О Я

Гей, пісне моя! Ти лежи понад гори,
Де Тиса, Дніпро дужий, Чорне море...
Усіх, хто живий, до борні закликай
За правду, за волю, за мій рідний край!

Неси, моя пісне, прокляття катві,
Скажи, що дістане і він не заслузі
За смертей мільйони, наругу і кров,
Як воля засвітить народам інов.

Що скоро надійде грізний час розплати,
Що скоро прийдеться на суд йому стати,
Що чапа налетіть мстятю еквона
І він тую чашу осушить до дна!

- - 0 - -

Жук.

В ОБЛОЖЕНОМУ БУРТІ
/по повстанчих денниках/

...24.03.1944 року.

Большевики проламали німецький фронт біля Тернополя і зайняли частину Галичини. Шкакують за „бандьорами“.

8.04.1944.

Викаведиста wraz із своїми польськими вислужниками напали на Тудорів, р-н Кошичинці, обл. Тернопіль. Намагалися заарештувати свідоміших громадян, а між ними - членів ОУН. Хлопці почали втікати до буртів. З цього дня ми вже постійно сидимо в буртах.

28.04.1944 р. Всіх здатних до військової служби /від 18 до 50 років життя/ большевики змобілізували до ЧА. З села не пішло до армії 16 хлопців. Всі ми ховалися в одному бурті. Бурт - великий. Має два входи. Один вхід ми засипали тому, що був недалеко від печери, в якій ми сиділи. Залишили вхід довгий на 30 метрів. Добрий оховець, тільки забагато людей про нього знає.

Фронт здержався на Стрині.

В Тудорові і навколишніх селах квартирує багато большевицького війська. По хатах, що близько від нашого бурту, повно большевиків. Ширить контррозвідка. До нас ніхто з села не може достулити, щоб донести нам харчі і воду. Довгий час нас піддержує малий /чотирнадцятилітній/ Г.М. Щовчора він бере пачку і бавиться „в коня“. Накладає в пачку каміння і перевозить з місця на місце. Большевики призви-звичайлися до способу його забави і не звертають на нього уваги.

- Гайта, гайта, малий! Тпруі -

„Малий“ під'їжджає до самого нашого бурту.

Скидає каміння і все потронує на коня.

- Нема нікого близько, - шепче до нас. -
Зараз привезу для вас дещо.

Привозив харчі і розвідку. З водою є труд-
ніше. Терпимо. Кожний від справи має гарячку.
Коли б хоч раз добре налитися, думає всякий.

5.05. Большевики вибралися з близьких до
нашого сховку квартир. Користаємо з доброї
нагоди і запасамось водою. Маємо її 40 літ-
рів.

8.05. Голимося, стрижемося, миємося, пере-
бираємося у чисту білизну. Не забули також
почистити зброю. Привели до порядку свої куле-
мети /„емге" і „токар"/. Чекаємо на розвідку
і харчі. Ніхто не з'являється до 23 години.
Очевидно, біля буртів якась загроза. Вистав-
ляємо стійку і лягаємо спати.

9.05. Зранці стійковий чув біля входу до
бурту стріли з напашки. Петім усе було тихо.

Година 16. Стійковий повідомляє, що до
бурту лізуть большевики. Беру „емгі" і підла-
жу коридором до виходу з бурту. Бачу Катери-
ну Ткач зо світлом в руках, а за нею тіні
большевиків. Пропускаю жінку за злом коридо-
ру і емілю по босярах довгу серію.

Один падає, решта втікає. Жінка кидається
до виходу вслід за большевиками і падає від
їх куль.

Деякий час тихо. Пізніше чуємо, як больше-
вики силують лізти до бурту стару, 60-літню,
жінку С.М. Коли вона відмовляється, то її си-
лом вкидають і обкидають знадвору камінням,
змушуючи в цей спосіб іти далі. Жінка падає
на землю, кричить від болю, але в бурт не лі-
зе. Тоді до неї підлазить большевик і захо-
чує її до дальшого просування прикладом і чо-
бітьки. Не допомагає й це. Большевики кидають в
бурт іншу жінку /Паньків Анию/ - дружину і ма-
тір двох друзів, що криється разом із нами.
Вона лізе до середини. Від неї довідуємося, що

нас видали більшовикам полька - Шнідак П. і Фіюбняк Анна. Більшовики переказують нам, щоб ми здалися та йшли до армії і нічого нам за це не буде. Старий Паньків /Д/ кробоє нас намовляти до здачі більшовикам, але натрапляє на сильний опір проти всіх інших.

- Це ви, тату, здуріли, чи що? - кидається до батька Іван Паньків /Борис/. - Ви намовляєте нас, щоб ми добровільно йшли на більшовицькі тортури? О, ніколи цього не буде. Краще раптова смерть, як повільне конання. Ніхто з нас на це не піде. А якщо ви захочете завдати нам сорому і піддатися більшовикам самі, то власною рукою, хоч ви і батько мені, як пса підлого, застрілю!...

Старий засоромився хвилею слабости і змовк.

- Вилазьте, мамо, звідси, - продовжує Борис до матері, - і скажіть босьярам, що ми не здамося.

- Хай вас, дітоньки, Бог рятує!

По деякому часі більшовики приєднують до нас М.Д. Він досмагає більшовикам витягнути нагору їхнього трупа, а пізніше стає за посередника в переговорах між нами і більшовиками. Переговори не дають босьярам нічого.

В такому стані застає нас ніч. Більшовики змушують ночувати в коридорі вкинену ще вдень ними до бурту стареньку С.М., як рівнож і М.Д. Обов вони цілу ніч просять у більшовиків дозволу вилізти з бурту наверх, але надаремно.

Вночі більшовики пробували до нас підкратися, але стійка їх прогнала.

10.05.

8 година ранку. Більшовики починають знову переговори. Посередником - М.Д.

- Здайтесь, хлопці, - почав майор. - Дивіться, який світ гарний і веселий, а ви сидите в такій грязній ямі.

- Нам приємніше у грізній ямі без вас, - відповідало, аніж на гарному і веселому світі з вами.

- І чого ви такі темні? - бідкається бельшевик. - Гляньте, ми знищили таку сильну німецьку армію, то що нам вас знищити. Але ми не робимо цього, бо мені вас жаль, жаль вашої молодості.

- Не думаємо, доби ви нас більше шкочували, аніж ми самі себе шкочуємо. А нам не жаль віддати своє молоде життя для боротьби з такою неганняю, як ви. Нас хоч мало, та ми сильні своїм духом, своєю правотою.

- У нас тепер краде живеться, як перше, - пробує майор з іншого боку. - Тов. Сталін змінив конституцію і зніс колгоспи.

- Небагато того добра й додавати треба, доби у вас було краще, ніж раніше. А чи знаєте ви, совєтські люди, що то добро? "Заліз хробак у хрін та й каже, що йому добро!"

- Скажіть, чому український народ такий бідний? А чому він бідний, що немає у ньому єдності. Завжди творяться різні партії. Цього нам не потрібно. Ми маємо вільну Українську Совєтську Республіку, і чого нам ще більше треба?

- У вашій "вільній" совєтській республіці лише тюрма і смерть вільні для тих, хто прагне справжньої волі. А коли хочеш знати, чому український народ бідний, так знай. Український народ бідний тому, що не має власної хати - своєї самостійної держави. І дурний є той, хто воліє бідувати у сусіда в комірчині, аніж побудувати собі власний дім.

- А якої ж ви хочете самостійної держави?

- Вільної від Москви, щоб український народ сам, без сторонньої "опіки" правив своєю державою.

- Тоді будете бачити свою самостійну державу, як на моїй долоні волосся виросте.

- Ми за себе не журимось. Не діждемо ми самостійної держави, то інші діждуть. Але правда й це, що заки Україна буде самостійною, то на тобі трава виросте.

Не догворився ні до чого більшовицький майор з нами.

Після годинної перерви в переговори вступає вже якийсь капітан.

Цей загрожує, що переіменати нас із землею гарматними стрільнями, що розкопати гору та половити нас живими, що отруїти газом, мов рудих мишей.

Поденерований нашом стійкістю, лютьється, визиває нас дураками, бандитами, хахлами.

Його злість смішить нас. В обложеному бурті стає весело. Сипляться на адресу більшовиків дотепи, гогочуть сміхи.

Капітан дає нам до надумання спочатку 15 хвилин, а потім аж до 1-ої години пополудні.

Після 1-ої години, діставши від нас іще одну відмову здатися, більшовики починають добувати засланний нами другий вхід до нашої печери. За дві години ми побачили через другий вхід сонячне проміння. Цей час ми також не дармували. Перед входом у печеру зі сторони розкопу ми поставили вал із каміння. Розділили свої сили для боротьби на два фронти. Проти розкопу стали: Залізняк, Крик, Забіяка та Я. У другому виході задіяли Ліщина та Осена.

Дві гринати, які вкинули босарі в печеру через розкоп, не зробили нам жодної шкоди.

Більшовики знову косякають до нас на переговори одну дівчину. Ми затримуємо її в себе.

Тоді сталінські бандити, кустивши поперед себе через розкопаний вхід старенького селянина /Пасканича Івана, 53 р./, пробують вирватися до бурту.

Та дарма. Серія з кулемета - і двох убитих лишається у бурті, а двох, ранених у ноги, зі

екавулінням видрапуються знову наверх. Але підлазить до вбитих і забирає від них зброю.

Знадвору кличуть Іванова, але Іванов вже не відповідає.

Большевики наказують Паскевичеві, щоб заложив шнури на їхні труни в бурті і витягають їх нагору.

Паскевич кличуть до себе. Злість за невдалу атаку зганяють на нього. Ного б'ють ногами, прикладами, колють штаками і, нарешті, дострілюють.

Після цього другий вхід до нашого бурту знову засипають, вкинувши перед цим у вечеру газову гранату.

Газ душить. Течуть сльози.

Лягаємо на землю. Віддихаємо крізь хусточки, змочені у сечі.

За півгодини стає легше. Газ розійшовся. Пускаємо задержану дівчину наверх, наказавши добре, що має говорити большевикам.

До самого вечора і цілу ніч був спокій. Чути було лише гомін большевицької варти біля виходу з бурту.

10.05.

Коло сьомої години ранку большевики наловили селян і казали їм знову розкопувати другий вхід до печери. Через розкоп почали стріляти і вкинули в середину одну гранату. Ми не відзивалися.

Тоді большевики впустили до бурту три хілки і одного 14-літнього хлопця, щоб перевірили, чи ми є ще у бурті.

За всіх відповіла старенька С.М.

- Тут нема жодних бандитів, - сказала вона.

Знадвору було чути, як офіцер давав наказ бійцям перевірити бург.

- Я не полізу, - відізвався котрийсь, - я це хочу жити, бо хто поліз до бурту, те вже не яліз.

Офіцер почав грозити і у вході показалися

два бійці. Зі страшним вереском: „вперед, за Сталіна! Вперед!“ вони просувалися коридором і стріляли з панашок. За ними підбадьорені їхнім прикладом, рушили інші.

Зав'язалась перестрілка, яка тривала до 30 хвилин.

Большевики не могли вдержатися і відступили, забираючи з собою раченчх. Один убитий залишився в бурті. На наказ большевиків його винесли наверх жінки, що їх большевики приєлали у бурт на розвідку. Всі вони якимсь чудом вийшли неушкоджені. У нас також обійшлося без втрат.

До нас прислали ще одну жінку, яка мала нас намовляти до здачі. Вона передала нам загрозу большевиків: „як не здадуться, то потруїмо, як щурів у норах“.

Ми не скорилися.

Готовились до газової атаки.

Замурували вхід до печери камінням та обтикали мур мокрими покривалами та подушками.

Підвечір нас знову обстріляли з кулемета та, „вкинувши до бурту три газові гранати, заткали вхід селомом і присипали землею. Від вибуху гранат згасло у нас світло. Зробилося темно. Газ почав вдиратися в печеру через нещаткані щлини. Ми засвітили каганця і почали обтуляти перегородку від печери у коридор. Від каганця залалився газ. Почала горіти земля і повітря. Здавалося, прийшла вже остання наша година. Дехто хотів уже стрілятися.

За яку годину часу газ ізник. Нас рятував мур обтиканий подушками і мокрі хусточки на устах.

Проте болі в грудях так, ніби пошухли легені.

Ціла ніч була спокійна. Дехто з нас радив прориватися з бурту, проте взяла гору думка переждати ще один день. Ждали...

12.05.

Коло 10 години ранку більшовикик прислали до нас одну жінку /А.Н./. Вона повідомила нас, що більшовикик назганяли багато людей і беруться розкопувати гору. Пропонували нам ще раз здатися. Грозили, що розкопають гору, в'їдуть до нас танком і перепацають усіх живцем. Ми сміялися з більшовицьких погроз. До розкопу гори вирішили не допустити. Допомогли нам багато в цьому селяни, яких більшовикик хотіли використати в цій ~~феробі~~. Вони відмовлялися від праці. Проте страшним терором були зрешті змушені до розкопування гори. Тоді ми почали стріляти в гору ни цестрах. Зачувши наші стріли, вони розбіглися від роботи і сагнута до неї знову більшовикик не змогли вже їх жодними силами.

Розкоп гори припинено.

Біля другої години пополудні я дістав листа:

„Тов. Снігур Дмитро!

Здайся разом зі своїми людьми. Дістанеш за це велику нагороду - фільварок або млин. Не ідеш до армії, будеш паном на землі.

Якщо не здашся, то вас поб'ємо, ваші господарства знищимо, родини виселимо на Сибір. Ми знаємо, що ви нічого не винні. Ви послушали брехливої пропаганди і пішли на лівий шлях.

Подумай. Застановися.

Що робите?

Ви стали зрадниками українського народу. Покайтеся. Вам радянська влада все простить.

12.05.1944 року. Офіцер Н.Р.”

Яка ж вона дурна та советська людина. Яка вона безнадійно дурна!

Думає, що ми б'ємось за млини і фільварки. Думає, що ще існують в світі такі дурні, що повірять у більшовицькі обіцянки і здадуться на більшовицьку ласку.

Не розвиднілося, мабуть, у тій советській голові і після тої гідної відповіді, яку вона

від нас дістала.

Біля 16-ої години почався великий бій.

Большевики мали намір вдертися до середини бурту. Вони поставили „максима“ і ще кілька легких кулеметів біля розкопаного входу і почали нас обстрілювати різно світильними кулями. Під прикриттям цих кулеметів большевики хотіли підлізти старим входом до печері та закидати її гранатами.

Нам стало гарячо.

Треба було на щось рішатися, інакше загрожувала певна загибель.

Мені з Круком удалось пролізти під кулеметними кулями на другу сторону входу, звідки наступали большевики.

Під нашим обстрілом большевики відступили. Чути було стогони їхніх ранених.

Большевицька атака продовжувалася до двох годин.

Біля 7-ої години пополудні большевики почали через вхід вдувати якимсь машиною газ до бурту. Рівночасно гнали у бург гарматами.

Нас шістьох було тоді поза печерою. В печеру дістатися ми вже не могли, бо ті з середини позатикали від газу всі проходи. Ми опинилися самі у глухому кінці бурту, який був дуже ницький і мав вигляд печі. Величина нашого сховку: 1 м. височини, 2 м. довжини і 80 см. ширини.

Ми залізли в самий кут і засипали вкід до себе землею. Проте за яку годину газ уже був і у нас. Ми почали кашляти. Затикати уста мокрим хусточками.

З цього кута бурта можна було дістатися наверх. Треба було прокопати ще 80 см. землі. Коли ми побачили своє безвихідне положення, то вирішили прориватися наверх. Краще смерть від кулі, аніж від газу.

Почали дерти землю руками. Робота йшла дуже повільно. Не було чим кепати та й не дуже те

буле і кому. Я не міг працювати взагалі, бо був уже напівпридушений газом. Найбільше працював Крук, який поміж нами всіма був найвідкорніший на газ.

По деякому часі Крук радісно скрикнув: „Ві! Все видішла наверх рука!“

Решта як сил ми почали гребти усі разом.

Всіміхалася вода. Манило життя.

Діра побільшала. Але разом із цим погіршало наше положення. Утворилася тяга повітря і до нас почало вхедити більше газу.

Стали душитися.

- Наверх, якнайшвидше наверх!

Першим виліз Крук.

- Нікого не видно. Вилазьте, - відізвався до нас уже знадвору.

Ми почали вилазити.

Вилазу сесанній.

Раптом чую тяжкі кроки і крики - „пасгой!“

Діра для мене завузька і я нілк не можу кризь неї прохатися. Напружую всі сили. Все надвері. Дихнув свіжего повітря. Немов епекле. В устах зробилося сухе. Ноги відмовляють послуху. Зовсім близько від себе бачу двох большевиків. Стрілью. Падають обидва. Старався бігти за хлопцями в напрямі лісу.

Відкрили за нами некедльний вогонь. Але коге разом не вдушило, того й куля не взяла. Вириваємось усі ціло.

14.05. Приносять розвідку з села. Усі, що залишилися в бурті погинули. Хто від газу, а хто від власної кулі.

Большевики повітагали трупів. Знущалися над ними, називали зрадниками українського народу. Мізише казали людям викопати яму і поховати всіх разом.

Обь іменя героїв, що згинули, а не піддалися ворогові:

1. Наньків Дмитро /Шум/;
2. Наньків Іван /Борис/;

3. Ганчарик Іван /Дие/,
4. Снігур Микола /Жук/,
5. Пиріжок Микола /Качур/,
6. Швак Іван /Сохін/,
7. Золочівський Дмитро /Забіяка/,
8. Крушельницький Микола /Клим/,
9. Пиріжок Павло /Зелений/,
10. Рись - рейовий з куреня Батька, рідом із Підгаєччини.

Слава Героям Української Визвольної Революції!

- - 0 - -

Примітка: Буртами називають в Тудорові /побільшевицьки Федорівка/ великі камінні печери в горах, що оточують його, які /печери/ поставили в наслідву видобутку звідтам великої кількості каміння на будову доріг, будинків, домів.

- - 0 - -

З м і с т :

	стор.
„Нід бузирев“	1 „“
„Мари „Чоного лісу“	14 „“
„Ландвїртнафтаобстайлинг“	16 „“
„Од Мріа моя“	26 „“
„Неепьямлена честь“	37 „“
„Гей, віене моя“	40 „“
„В обложеному бурті“ /но констанцих денниках/	41 „“

- - 0 - -
- - -
-